

Teknik Açıdan İnternet ve Telif Hakkı

Murat Yılmaz*

Giriş

İnternet terimi, “inter”(arasında) ön eki ile “network” (bilgişim ağı) teriminin kısaltılması olan “net” (ağ) teriminin birleşmesinden meydana gelmektedir (Using the internet...:1). ABD’de gerçekleşen *ACLU v. Reno* davasında mahkeme, interneti, “...bilgişim ağlarını içine alan bir bilgişim ağı” olarak görmüş ve “...birbirleriyle bağlı bilgisayarlardan oluşan uluslar arası bir bilgişim ağı” şeklinde ifade etmiştir. 1969 yılında başlayan internet, olası bir savaş durumunda bilgişim ağının bir bölümü zarar görse dahi, ordu tarafından bilgisayarların çalıştırılabilmesi için tasarlanmış olan ve *ARPANet* olarak isimlendirilen askeri bir programın doğal bir sonucudur (Parry, 2001: 1). 1980’lere gelindiğinde bilimciler, bilgi paylaşımına yönelik geniş çaplı bir bilgişim ağının tahsis edilmesini istemişler ve bu ihtiyaca cevap vermek üzere *NFSNet* adlı bilgişim ağı yaratılmıştır. Daha sonra, *ARPANet* ve *NFSNet* birbirlerine ve de diğer bilgişim ağlarına bağlanmak suretiyle internet (birbirleriyle bağlı bilgişim ağı) fikrine ulaşılmıştır. Günümüzde internet¹, her gün milyonlarca insanın eriştiği binlerce bağımsız bilgişim ağını içine almıştır (Using the internet...: 6-7).

Bu bilgişim ağındaki web sitelerinde telif hakkıyla korunan fikri ürünlerin yer alması ve bu fikri ürünlerin kopyalanması, internete yönelik en önemli telif hakkı problemlerinin başında gelmektedir. Çünkü dijital formatta da olsa internete bağlı sunucularda depolanan ve sahibinin hususiyetini taşıyıp fikri bir emeğin sonucu çıkarılmış tüm metinsel ürünler, kanun gereği ilim ve edebiyat eserleri olarak telakki edilir. Bu durumda internet ortamındaki eserlerin kopyalanması, elektronik kopyalamanın ne olduğu ve özellikle de telif hakkıyla korunan eserlerin ne oranda kopyalanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır.

Elektronik Kopyalama Sorunu

Elektrokopyalama (electrocopying) olarak ta ifade edilen **elektronik kopyalama** terimi, her hangi bir mevzuatta yeterli düzeyde tanımlanmamıştır.

* Dr. Murat Yılmaz, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi; (info_murat_yilmaz@hotmail.com)

¹ İnternetin dünya da ve Türkiye’deki gelişimi için bakınız; (Acun, 2000:5-25)

Uluslararası Reprodüksiyon Hakkı Sahipleri Federasyonu, elektronik kopyalamayı şu şekilde açıklamaktadır (Norman, 1994:71-72).

- Telif haklı eserlerin optik tarayıcı ya da görüntü işlemciden yararlanılarak elektronik formata dönüştürülmesi
- Basılı formattaki eserlerin kelime işlemci ile tekrar oluşturulması
- Çevrimiçi veri tabanından, disketten ya da CD ROM'dan basılı formata dönüştürme
- Veritabanlarından doğrudan bilgisayara yükleme
- Telif haklı elektronik ürünün yerel ağa gönderilmesi
- Telif hakkıyla korunan eserlerin elektronik posta ya da faks ile gönderilmesi

Bu tanımda elektronik kopyalama olarak ifade edilen tüm işlemler, telif hakkı kanunları altında sadece telif hakkı sahibinin izniyle uygulanabilirler. Üçüncü kişilerin, eserleri izinsiz olarak makineyle okunabilir forma kopyalaması ve veritabanına depolaması, telif hakkının ihlali olarak düşünülebilir. Çünkü, özellikle eserlerin sayısal formata dönüştürülmesi durumunda, yazıcıdan çıktı alınması ya da bilgilerin bilişim ağından indirilmesi gibi çeşitli olanaklar ortaya çıkmakta; tüm bu işlemler de, telif hakkı kanunları altında çoğaltma olarak kabul edilebilmektedir. Bern Sözleşmesi'nin 9. maddesinin 1. fıkrasına göre (Bern Convention...) eser sahiplerinin, eserlerinin her hangi bir formda çoğaltılmasına izin verme yetkisine sahip oldukları ifade edilmektedir. Bu durumda, her hangi bir formda kopyalamanın elektronik kopyalamayı da içerdiği düşünülebilir. Bunun yanında, Bern Sözleşmesi'nin 9. maddesinin 2. fıkrasına göre (Bern Convention...), çoğaltma hakkının belli durumlarda sınırlandırılacağı belirtilmiştir. Bu da, kişisel kullanım ve eğitim amacıyla eser sahiplerine ait çoğaltma hakkının sınırlandırılmasına izin verildiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla da bu sınırlandırma, Birlik üyesi ülkelerin iç mevzuatlarıyla ilgili bir meseledir. Lakin, bu sınırlandırmalardaki en önemli özellik, eser sahibinin meşru menfaatlerine zarar verilmemesidir. Bu noktada elektronik kopyalamaya yönelik sınırlamaların neler olabileceği sorusu ortaya çıkmaktadır.

Elektronik Kopyalamaya Yönelik Sınırlamalar

Eserlerini elektronik ortama koyan eser sahipleri ise elektronik kopyalamayı mali haklarına bir tehdit olarak gördükleri için kaygı duymaktadırlar.

Eser sahiplerinin mali haklarına zarar vermeden elektronik ortamdaki telif hakkıyla korunan eserlerin ticari olmayıp şahsen kullanma / adil kullanım² çerçevesinde kopyalanması, genel olarak şu şekilde sınırlandırılabilir: (Guidelines for fair...1998) ve (Copying electronically fair...)

- Araştırma ya da kişisel kullanım amacıyla elektronik bir yayının bir bölümünün bir adetle sınırlı kopyasını kağıt üzerine basma, adil kullanım olarak değerlendirilir. Örneğin, web sitesindeki elektronik bir dergiye erişildiğinde, bir makalenin araştırma ya da kişisel kullanım amacıyla yazıcıdan çıktısının alınması adil kullanımdır.
- Elektronik yayının bir bölümünün kullanıcı tarafından ister taşınabilir, isterse de sabit bir araca kopyalanması adil kullanımdır. Örneğin, web sitesindeki elektronik bir dergiye erişildiğinde, araştırma ya da kişisel kullanım için bir makalenin sabit bir diske ya da bir diskete kopyalanması adil kullanımdır.
- Elektronik yayının bir bölümünün ya da tamamının bilişim ağına ya da halka açık bir web sitesine gönderilmesi, adil kullanım olarak değerlendirilmeyebilir. Çünkü bu eylem ile bireylerin araştırma ya da kişisel kullanım amaçlarına yönelik olarak tek bir kopya yaratımından daha geniş bir amaca hitap edebilir. Bu da adil kullanım alanının dışına çıkılması anlamına gelir.
- Elektronik yayının bir bölümünün ya da tamamının ekrandan görülmesi dahil sabit diske kazayla kopyalanması, adil kullanımdır. Web tarayıcıları gibi bazı yazılım uygulamaları, elektronik belgeleri kullanıcıların sabit diskinde kopyalanmasına neden olabilmektedir. Yazılımın etkin çalışmasının gereği olan bu durum, kopyanın bilgisayarda sürekli olarak saklanması amacını taşımamaktadır. Örneğin, web sitesindeki elektronik bir dergiye erişildiğinde, web tarayıcısı makaleyi otomatik olarak sabit diskin belleğine kopyaladığında, adil kullanım söz konusu olur.

Türkiye'deki duruma bakıldığında ise Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun çoğaltma hakkına değinen 22. maddesinde, elektronik kopyalamayla ilgili olarak açık bir ifade yer almamaktadır. Buna karşılık, aynı maddede *bir eserin aslını ve kopyalarını tamamen ya da kısmen...çoğaltma hakkı münhasıran eser sahibine aittir* biçimindeki bir paragrafın yer alması, elektronik kopyalamanın eser sahibine ait bir hak olacağı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, 38. maddede şahsen kullanma adı altında çoğaltma hakkına yönelik sınırlandırmanın, eser sahibinin mali haklarına zarar vermeyecek boyutta olması koşulunun, elektronik ortamdaki eserler için de geçerli olabileceği söylenebilir. Tabii ki elektronik ortamdaki eserlerin, telif hakkı sahiplerinin mali haklarına zarar verecek boyutta çoğaltılması durumunda ilgili yasanın 72. maddesi uygulanabilir. Türkiye'deki Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 72. maddesi³ şu şekilde

³ Anglo Amerikan telif hakkı geleneğine sahip ülkelerin telif hakkı kanunlarında geçen adil kullanım doktrini (ABD için: fair use; İngiltere için: fair dealing), eser sahibinin haklarına zarar vermeden telif hakkıyla korunan eserin şahsen kullanımı amacıyla kullanıcılar tarafından yararlanılması anlamına gelmektedir.

ifade edilmiştir.

Hak sahibinin yazılı izni olmaksızın bu kanuna aykırı olarak kasten:...

... Bir eseri herhangi bir şekilde çoğaltan,...

...Bir eseri temsil eden veya topluma açık yerlerde gösteren, bu gösterimi düzenleyen veya dijital iletim de dahil olmak üzere her nevi işaret, ses ve/veya görüntü iletimine yarayan araçlarla yayan veya yayımına aracılık eden,...

...kişiler hakkında dört yıldan altı yıla kadar hapis ve elli milyar liradan yüz elli milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

Web sitelerinde telif hakkıyla korunan fikri ürünlerin kolaylıkla kopyalanmasının internete yönelik ön önemli telif hakkı sorunu olduğu daha önce ifade edilmişti. Düşündürücü olan nokta ise, telif hakkıyla korunan materyalleri içeren bir web sitesinin sadece taranmasının (ziyaret edilerek bilgisayar ekranında görülmesinin) bile, teorik olarak telif hakkı ihlâlüne sebep olabileceğidir. Çünkü, bir web sitesinin ziyaret edilmesi durumunda, bu siteye ait materyallerin incelenmesine olanak vermek için, söz konusu sitenin bir kopyası bilgisayarın RAM'inde gerçekleşmektedir. Böylece, geçici dahi olsa bir kopyanın oluşması, telif hakkına yönelik olarak eser sahibinin hem çoğaltma, hem de yayma hakkının ihlal edilmesi anlamına gelir (Jennings, 2002: 4.).

Ön Belleğe Alma Sorunu

İnternet kullanıcılarının şahsi araştırmaları için web sitelerinden bilgi taraması yapmaları, kullandıkları bilgisayarların RAM'lerinde materyallerin kopyalarının yer almasına neden olmaktadır. Bu durumun telif hakkına yönelik bir ihlal oluşturacağı iddiasında bulunmak, pratikte doğru bir yaklaşım değildir. Zaten ABD'deki mahkemelerin bakış açısı da⁴, internette tarama yapmanın telif hakları üzerinde ihlal yaratacağı gerçeğiyle birlikte, sonuçta tahmin edileceği gibi bu durumun bir adil kullanım olacağı yönündedir (Jennings, 2002: 5). İnternette araştırma yapan kullanıcıların yararlandıkları bilgisayarların RAM'lerinde ve sabit disklerinde gerçekleşen telif hakkıyla korunan fikri ürünlerin bir kopyasının ön belleğe alınması (*Caching*) durumunun sebebi, yeniden erişimi hızlandırmak ve verilerin yeniden yüklenmesinden kaynaklanacak ağ izdihamını azaltmaktır. Örnek vermek gerekirse, internette gezinmek için kullanılan bir yazılımın “geri” tuşuna tıklandığında, yazılım genellikle orijinal web sitesinden sayfayı tekrar indirmekten ziyade, ön bellekten, önceki sayfaya erişecek ve

⁴ Söz konusu maddeye ilişkin öneriler için bakınız (Tonta, 2003:81-88)

böylece erişim de çok daha hızlı gerçekleşecektir (Hayes, 2003: 163). Sonuç olarak, bilgisayarlardan araştırma yapan kullanıcıların, tarama yoluyla bilgisayarların ön belleklerine geçici olarak fikri ürünlerin kopyalarını gerçekleştirmeleri, adil kullanım ya da şahsen kullanma olarak düşünülmelidir. Önbelleğe alma, ayrıca sunucu düzeyinde de gerçekleşebilmekte, dolayısıyla da orijinal bir kaynaktan sağlanan materyalin bir kopyası, orijinal sunucudan başka bir sunucu üzerine de yüklenebilmektedir. Örneğin AOL gibi bir internet servisi sağlayıcısı, belli bir zaman için kendi sunucusuna AOL kullanıcılarının önceden istemiş olduğu web sayfalarını depolayabilir. Başka bir kullanıcı ise daha sonra, önceden depolanmış bir web sayfasını istediğinde AOL, söz konusu sayfayı orijinal kaynak sunucudan indirmek yerine, kendi sunucusundan indirebilir. Böylece ön belleğe alma, sadece kopyalama sorununa yol açmamakta; son kullanıcıya gönderilen bilginin hangi versiyon olduğunun kontrolünde sorunlar yaşatması gibi çeşitli problemlere de yol açmaktadır. Versiyon kontrolsüzlüğü olarak ifade edilebilecek bu problem ile web sitesinin eski bir versiyonunun servisi sağlayıcısının yetkili sunucusunda bulunmasından dolayı pek çok kullanıcı, site sahibi tarafından web sitesinin güncellenen versiyonu görmeyebilecektir. Daha da önemlisi, site sahibi, kendisine web sitesinin telif hakkı ihlâline yönelik materyaller içerdiği bildirildiğinde, onun bu sorumluluktan kurtulmak için bu tür materyalleri web sitesinden hemen kaldırabilmesi söz konusu iken, ön belleğe alınmış eski versiyonların hâlâ son kullanıcıya dağıtılması, bu problemi çözmekten ziyade daha da karmaşık bir hale getirecektir. Önbelleğe almaya yönelik bir başka problem de eski bilgi sorunudur. Bazı web siteleri, hisse senetleri ya da maç skorları gibi güncel ve hassas bilgiler içerebilirler. Eğer bilgi, orijinal siteden ziyade bir önbellekten elde edilmiş ve önbellekte güncellenmemişse, doğal olarak kullanıcıya eski bilgiler iletilmiş olur. Eski bilgiyle ilgili probleme benzer bir başka sorun da zaman ayarlı bilgi erişiminin engellenmesi durumudur. Örneğin bir web sitesi sahibi, 7:⁰⁰-8:⁰⁰ saatleri arasında belli bir pencerede gösterilmek üzere bir reklam almış olabilir. Eğer siteden bir sayfa 7:30'da ön belleğe yüklenmiş ve birkaç saat için güncellenmemişse kullanıcılar, 8:⁰⁰-9:⁰⁰ saatleri arasında gösterilmek amacıyla site sahibine parası ödenmiş olan bir sonraki reklamı göremeyebileceklerdir. Ön belleğe almayla ilgili diğer bir problem de site ziyaret bilgisinin yanlışlığıdır. Genellikle reklamcılıkla ilgili fiyatların bir ölçüsü olarak yararlanılan site ziyaret bilgisi, ön belleğe alınmış olan orijinal sitenin, kaç kez ziyaret edildiğine yönelik hatalı bilgiler verebilir ve site sahibini ekonomik anlamda zarara uğratabilir. Çünkü kullanıcılar web sitesini ne kadar çok ziyaret ederlerse, site üzerine koyulan reklamlardan da o kadar çok gelir elde edilebilir (Hayes, 2001: 363-364). Ön

⁴ Örneğin ABD'de gerçekleşen "Religious Technology Center v. Netcom On-Line Communication Services" davasında mahkeme, taramaların (web sitesine yapılan ziyaretlerin) çoğunun muhtemelen adil kullanım ya da zararsız ihlal olacağını belirtmiştir (Hayes, 2001:147).

belleğe almaktan kaynaklanan problemlerin, telif hakkı sahiplerinin ön belleği kontrol etmelerine imkan tanıyan, örneğin dinamik web sayfalarının yaratılması gibi çeşitli yöntemler kullanmalarıyla çözülebileceği de unutulmamalıdır.

İnternete yönelik olarak ön belleğe alma sorunundan başka, diğer bir telif hakkı problemi de bağlantı kurma (*linking*) dır.

Bağlantı Kurma

Bağlantı (*link*), başka bir web sitesine ya da sayfasına yönelten yerleşik bir elektronik adrestir. Bağlantı kurma, dış bağlantı (*outline link*) ve iç bağlantı (*inline link*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç bağlantı türünden bağlantı kurma, genellikle çerçeveleme olarak ta adlandırılmaktadır (Hayes, 2001: 364). Eğer bir kullanıcı dış bağlantıya tıklarsa, internet yazılımı kullanıcıya yeni bir internet sayfası göstermekte, şayet iç bağlantıya tıklarsa, o zaman internet yazılımı içeriği, örneğin bir resim dosyasını veya bir metinsel ürünü başka bir internet sitesinden çekerek kullanıcıya göstermektedir. Çerçevelemede de bir bağlantıya tıkladığında fikri ürün, bir çerçeve içinde ya da bağlantıyı kuran web sitesinin üzerindeki sayfada bordürlü bir pencereyle gösterilmektedir. Dolayısıyla da bu teknolojilerin kullanımı, telif hakkıyla korunan fikri ürünler açısından bir dizi sorunları da ortaya çıkarmaktadır (Jenning, 2002: 5). Bu sorunları (Oppenheim, 2000: 288) şu şekilde sıralayabiliriz :

- Kural olarak basit bağlantı kurma yasalıdır. Fakat bağlantı kurulmuş içeriği kapsama amacını taşıyan çerçevelerin kullanımı, sadece çerçevelenmiş materyalin sahiplerinin özel izniyle uygulanmalıdır. Çünkü bu durumda başka bir web sitenin içeriği, bu tür bir bağlantı ile bağlantı kuran kişinin kendi web sitesine çekilir ve telif hakkıyla korunan fikri ürün de, kendisine mal edilmiş olur.
- Bağlantının sahte bir şekilde siteler arasındaki bir ilişkiyi gerektirmesi, ihlâl olarak düşünülebilir. Örneğin, “*partnerinize ulaşmak için buraya tıklayınız*” şeklinde, görünüşte bir bağlantı kurulduktan sonra, bağlantının partnere değil de bir organizasyona kurulması gibi.
- Bağlantı için bağlantı kurulan web sitesinin markasından ya da logosundan yararlanılması durumunda, marka ihlâlüne yol açılabilir.
- Bağlantı kurulmuş web sitesinin koruyucu yöntemlerini göz ardı etmek suretiyle ana sayfanın dışında başka bir sayfaya bağlantı kurma durumunda ihlâl gerçekleşebilir.
- Bağlantı kurma, reklam gelirlerini bağlantı kurulan web sitesinden mahrum etmesi durumunda ihlâl sayılır. Reklamcılık gibi web sitesinin ticari uygulamalarının yoğun olduğu web sitesinin giriş niteliğindeki sayfalarına uğra-

madan geçirerek kullanıcıyı sitenin içeriğine doğrudan gönderen bir bağlantı (*deep link*), açık bir ihlâl oluşturur.

- Bağlantı kurulan web sitesi, bağlantı için kendilerinin iznini gerekli kılması durumunda, izinsiz bağlantı ihlâl sayılır.
- Bağlantı kurma, kabul edilebilir davranış normları çerçevesinde rahatsızlık yaratabilecek bir durum arz ediyorsa, bağlantı için izin alınmalıdır. Çünkü siteye yaratıcının şöhretini azaltan bir bağlantı konulursa, bu durum, yaratıcı kişiyi küçük düşürücü bir davranış olabilir.
- Ayrıca bağlantı kurulan bir web sitesi aykırı bir materyal içeriyorsa, bu durumda bağlantı, bağlantıyı kuran web sitesi tarafından ihlale yardımdan dolayı ikinci derece mesuliyet altına girebilir (Jennings, 2002: 5). Bunun için, hiç değilse web sitesindeki bağlantıların sadece bilgi amaçlı olduğunu, bağlantı kurulan sitelerdeki materyallerin tasvip edilmediğini ve bağlantı kurulan web sitesinin yasa dışı bir durum arz edebileceği ve bu durumun da muafiyet garantisinde olmadığını açık bir şekilde ilan edilmesi en uygun olanıdır (Oppenheim, 2000 :288).

Küçük Ebatlı Resim Yayınlama Sorunu

Genel olarak internette karşılaşılabilecek en yaygın telif hakkı ihlallerinden bir başkası da, düşük çözünürlükteki küçük resimlerdir (Jennings, 2002: 7-9).

Genelde bir web sitesi, küçük resimleri (*thumbnails*) referans resim olarak kullanmakta ve resmin içine, söz konusu resmin yüksek çözünürlükteki ve tam boyutlardaki bir versiyonuna ulaştıran bir bağlantı kurmaktadır. Bu amaçla kullanıldığında resmin küçük bir versiyonu, muhtemelen çoğaltma, yayma, halka gösterme gibi bir çok hakkın ihlaline de sebep olmaktadır.

Görsel-İşitsel İletim ve Dosya Paylaşımı Sorunu

Küçük resimlerden başka, internette radyo programları, konserler, videolar, televizyon şovları, filmler ve diğer görsel ve işitsel içeriklerin iletilmesi ve kullanıcılar da bu içerikleri dinleme ve seyretme olanaklarının sağlanması bir çok ihlâl de yol açmaktadır. Çünkü müzik ya da video iletiminin aynı anda gerçekleştirilmesi telif hakkı sahibinin çoğaltma, yayma, halka gösterme ve icra haklarına tecavüz oluşturabilir. Aynı şekilde müzik, film, fotoğraf gibi telif hakkıyla korunabilir çeşitli içeriklerin, merkezi bir sunucu gibi bir arabulucudan yararlanılmadan dosya paylaşımıyla ya da eşler arası bilişim ağı üzerinden değişiminin yapılması halinde de, aynı durum söz konusudur

(Jennings, 2002: 7-9).

İleti Koleksiyonları Sorunu

İnternete yönelik olarak yasal açıdan karışık bir durumun söz konusu olduğu diğer bir alan da, bir araya toplanmış elektronik mesajlardan oluşan koleksiyonlardır. Bu tür derlemeler, muhtemelen telif hakkı yasalarıyla ve/veya veri tabanı hakkıyla korunabilmektedirler. Ancak, bu tür koleksiyonların korunabilmeleri için, her başlığın hem orijinal olmaları, hem de asgari bir uzunluğa sahip olmaları gerekir. Böylece örneğin, *Fred* adlı kişinin daha önce yazmış olduğu bir metnin tamamının ya da bir kısmının kopyasını takip eden ve “*tamamıyla Fred’le aynı fikirdeyim*” şeklinde bir ifadenin yer aldığı elektronik bir posta iletilisini, telif hakkıyla korunan bir fikri ürün olarak nitelendirmek oldukça zordur. Korumaya sahip olsun ya da olmasın, orijinal ve belli uzunluğa sahip elektronik posta iletileri koleksiyonunun tümünün, koruma altında olacağı da açıktır.⁵ Muhtemelen de koleksiyonun sahibi, eser sahibi olarak tüm katkı sağlayanlar olabilir. Fakat unutulmaması gereken nokta, müşterek eser sahipliğinde hem işbirliğinin, hem de kimin hangi kısmı yazdığının anlaşılması gerektiğidir. Benzer meseleler, Usenet haber gurubuna ait koleksiyonlarda da meydana gelebilmektedir (Oppenheim, 2000 :288-289).

Arama Motorları Sorunu

Telif hakları konusunda internete yönelik olarak değinilecek son bir sorun da, arama motorlarıyla ilgilidir. Kesin olan husus, arama motorunda kullanılan programa ait telif hakkının, onu meydana getiren kişiye ait olmasıdır. Mevcut tarama sonucu ise, bir derleme olup muhtemelen telif hakkı kanunu ve/veya veritabanı hakkı ile korunur. Burada önemli olan nokta, çevrim içi veri tabanı üzerinde yapılan arama çıktısı sonucunda ortaya çıkan telif hakkının kime ait olacağıdır. Çıktının telif hakkı sahibi, ya anahtar terimleri seçme yeteneğini ve kararını gerçekleştirerek taramayı yapan kişinin bizzat kendisidir; ya da hem arama motorunun telif hakkı sahibi, hem de aramayı yapan kişi, telif hakkının müşterek sahibi olur. Aslında temel sorun, tarama çıktısındaki telif hakkının yegâne sahibi olan taramayı yapan kişinin, bu çıktıyı satabilmesi meselesidir.

⁵ Elektronik posta iletilerinin, Türkiye’deki Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 85. maddesi hükmünce ele alınması mümkündür. Söz konusu maddenin 1. fıkrası şu şekildedir.

“Eser mahiyetinde olmasa bile mektup, hatıra ve buna benzer yazılar yazarın ve bunlar ölmüş ise 19. maddenin birinci fıkrasında yazılı kimselerin muvafakati olmadan yayınlanamaz; meğer ki yazarın ölümünden itibaren on yıl geçmiş bulunsun.”

Arama motoru sahibinin bunu engellemesinin yolu, arama motorundan yararlanan tüm kullanıcılarla lisans anlaşması yapmasıdır. Böylece kullanıcılar, tarama sonuçlarını satışa çıkarmayacaklarını kabul etmiş olurlar (Oppenheim, 2000 :289).

Buna rağmen, araştırmacılar izin almaksızın basit web adreslerini (olgu olmalarından dolayı) ya da bu tür arama motorları tarafından saptanmış web sitelerine yapılan bağlantıları adil kullanım veya şahsen kullanma hakkı çerçevesinde kopyalayabilirler.

Sonuç

Elektronik posta mesajları, ftp (dosya transfer protokolü) siteleri ya da ağ sunucularından yüklenen fikri ürünler ile internete konulan fikri ürünlerin de, ilim ve edebiyat eserlerine uygulanan eser sahibinin özelliğini taşıması gibi çeşitli kriterleri karşılamaları durumunda, telif hakkına tabi olacakları kuşkusuzdur. Bu materyallerin bazılarının ücretsiz olarak elde edilmesi, durumu değiştirmemektedir.

Genel olarak internete yönelik telif hakkı sorunlarına baktığımızda ise şunları sıralayabiliriz;

- İnternet ortamındaki bilgilerin kolayca çoğaltılması ve iletilmesi, dolayısıyla bu tür bir işlem için zaman ve paketleme gibi her hangi bir masrafın söz konusu olmaması; bu tür kopyalamanın genellikle ulusal sınırların ötesinde dahi gerçekleştirilebilmesi nedeniyle çeşitli ülkelerin bu tür eylemlerle ilgili farklı kurallara ve geleneklere sahip olması.
- İnternette bir web sayfasını inceleyen kullanıcının, bilgisayarının RAM'inde ve sabit diskinde söz konusu web sayfasında yer alan telif hakkıyla korunan fikri ürünün bir kopyasının istemeyerekte olsa gerçekleşmesi.
- Web sayfalarına istenmeyen bağlantıların kurulması ve özellikle de bağlantı kurulmuş içeriği kapsama amacını taşıyan çerçevelerin kullanımı.
- Web sayfalarında referans resim olarak kullanılan ve resmin içine söz konusu resmin yüksek çözünürlükteki ve tam boyutlardaki versiyonuna ulaştıran küçük resimler üzerinden bir bağlantının gerçekleştirilmesi.
- İnternette radyo programları, konserler, videolar, televizyon şovları, filmler ve diğer görsel ve işitsel içeriklerin iletilmesi ve kullanıcılara da bu içerikleri dinleme ve seyretme olanaklarının sağlanması, dolayısıyla da tüm bu iletimin aynı anda gerçekleştirilmesi. Aynı şekilde bu tür içeriklerin, merkezi bir sunucu gibi bir arabulucudan yararlanılmadan dosya paylaşımıyla ya da

eşler arası bilişim ağı üzerinden değişiminin yapılması.

- Elektronik posta mesajlarından oluşan derlemelerin muhtemelen telif hakkı yasalarıyla ve/veya veri tabanı hakkıyla korunabilmeleri.
- Arama motorunun kullanılmasıyla elde edilen mevcut tarama sonuçlarının bir derleme olması ve de bu derlemelerin muhtemelen telif hakkı yasalarıyla ve/veya veri tabanı hakkıyla korunabilmeleri.

Yukarıda sıralanan işlemlerin gerçekleşmesi durumunda telif hakkı sahiplerinin çoğaltma, yayma, halk gösterme ve icra etme haklarına tecavüz oluşturabileceği unutulmamalıdır.

İnternete yönelik olarak buraya kadar anlatılan tüm telif hakkı problemlerinin geleneksel yayıncılıktan daha fazla ve karmaşık olduğu çok açık bir gerçektir. Üstelik internet anlaşmaları olarak bilinen *WIPO Telif Hakları Anlaşması* ve *WIPO İcralar ve Fonogramlar Anlaşması*'nın kabul edilip ulusal telif hakkı kanunuyla uyumlaştırılmaması, elektronik ortamlardaki fikri ürünlerin sahiplerine yönelik telif hakkı sorunlarını daha da çözümsüzleştirebilir.

Türkiye'nin WIPO Telif Hakkı Anlaşması ile WIPO İcralar ve Fonogramlar Anlaşması'na henüz taraf olmamasına rağmen 21 Şubat 2001 tarihli ve 4630 sayılı kanun değişikliği başta olmak üzere 3 Mart 2004 tarihli ve 5101 sayılı kanun değişiklikleri ile Türkiye'deki Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda internet dahil elektronik ortama yönelik fikri ürünler için bir dizi koruma önlemleri sağlanmıştır. Bunu rağmen Türkiye'nin en kısa zamanda internet anlaşmaları olarak ifade edilen bu iki anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında yerini alması gereklidir.

Kaynakça

- Acun, Ramazan (2000). "İnternet ve telif hakları," *Bilgi Dünyası*, 1(1) :5
25. "Berne convention for the protection of literary and artistic works", [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.wipo.int/clea/docs/en/wo/wo001en.htm> [20 Ekim2002]
- "Copying electronically fair or unfairly?", [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.ukoln.ac.uk/services/elib/papers/pa/fairnote.html> [9 Nisan 2003]
- "ECUP statement on maintaining the user right in electronic copyright," [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.eblida.org/cecup/docs/cecuppos.htm> [4 Nisan 2003]
- Guidelines for fair dealing in an electronic environment. (1998). Joint Information Systems Committee and Publishers Association, [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.ukoln.ac.uk/services/elib/papers/pa/fair> [9 Nisan 2003]
- Hayes, David L (2001). "Internet copyright: advanced copyright issues on the internet-part IV," *Computer Law & Security Report* 17(3):147-153.
- Hayes, David L. (2001) "Internet copyright: advanced copyright issues on the internet-part VII," *Computer Law & Security Report* 17(6):363-370.
- Jennings, Christopher Alan (21 Mayıs 2002). "Fair use on the internet," Report for congress,

- [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.fas.org/irp/crs/RL31423.pdf> [4 Nisan 2003]
- Norman, Sandy (1994). "Electronic copyright: the issues", *IFLA Journal*, 20(2):171-175.
- Oppenheim, Charles (2000) "Does copyright have any future on the internet?," *Journal of Documentation*, 56,(3):.279-298.
- Parry, Richard O. (2001) "Cyberlaw in the legal environment: legal issues and the internet: supplement to chapter seven," Elektronikadres: [Çevrimiçi] http://www.vaw.edu/documents/commissioned/online_liability/online_liability.doc [7 Ağustos 2003]
- Tonta, Yaşar (2003) "Elektronik kaynaklarda yasal sorunlar," *Bilgi Toplumuna Doğru Halk Kütüphaneleri: PULMAN_XT Türkiye Ulusal Toplantısı Sonuç Raporu 16-19 Kasım 2002 içinde (81-88)* Yay. Hazl. Bülent Yılmaz, Ankara: Milli Kütüphane.
- Using the internet as an instructional tool, the university of the state of New York, Elektronik adres: [Çevrimiçi] <http://www.hudrivctr.org/inten.pdf> [7 Ağustos 2003]